

ADAMITÉ

Dne **23. října 2021** byl v lokalitě **VAL-Hamru u řeky Dežárky** slavnostně odhalen pomníček s pamětní deskou týkající se tzv. „**adamitů**“. Tato zdařilá akce byla nedílnou součástí projektu „**Bojovníci boží – 600 let**“, který – jak už jeho název napovídá – mapuje události husitské revoluce, jejichž 600. výročí si připomínáme od roku 2019 (vypuknutí revoluce) a budeme připomínat i v dalších letech. Na tyto události, jež jsou nedílnou součástí nadčasového dějinného procesu zvaného „**reformace česká**“, bychom neměli zapomínat. 600. jubileum je proto jedinečnou příležitostí i mementem.

Reformace česká, která by bez **husitské revoluce** nebyla dotažena ke zdárnému konci a již svým učením, životem a dílem odstartoval mistr Jan Hus, byla rovněž vítězně zakončena, a to **Kutnohorským náboženským mírem z roku 1485**. Tento převratný dokument uzákonil náboženskou svobodu pro katolíky podjednou i kališníky podobojí. Království české se tak stalo první zemí v Evropě disponující svobodou svědomí. Kutnohorským náboženským mírem česká reformace, jež se zrodila celé jedno století před reformací evropskou, hlasitě zabouchla dveře za středověkem a směle nakročila do novověku. Z étosu reformace české se zrodila také **Jednota bratrská**, první vskutku reformační církev nezávislá na Římu, církev, z jejíhož humanistického poselství vycházel i náš první prezident Tomáš G. Masaryk.

Než však husitská revoluce, potažmo reformace česká dokráčely k těmto vítězným koncům, revoluční proces nutně musel projít bolestným a očištným procesem. Husité se museli vypořádat mj. s rozmanitými extrémistickými skupinkami, mezi něž patřili také „**adamité**“. Kdo byli tyto prazvláštní lidé, od jejichž likvidace v roce 1421 uplynulo právě 600 let? Kdo byli tyto heretičtí sektáři, jimž byl odhalen náš pomníček, který připomíná jejich tragický osud?

Adamiti se stali nedílnou součástí názorového kvasu z prostředí husitského města Tábora, který byl založen v roce 1420. Jednalo se o pozoruhodný fenomén, jehož kritická analýza v rámci husitského názorového spektra musí být prováděna velice obezřetně s ohledem na sporné svědectví torzovitých pramenů a jejich tendenčnost. Autentických pramenů přímo z prostředí těchto názorově vyhraných menšinových skupin se nám žalostně nedostává, takže jsme odkázáni na dobová svědectví jejich odpůrců, nesmiřitelných kritiků a nakonec i jejich soudců. Tento okrajový názorový proud vychází z učení **chiliasma** (řecké χίλιοι, „chilioi“ je označení pro číslovku tisíc) a s ním spjatých adventistických předpovědí. Chiliasmus byl založen na představách o druhém Kristově příchodu na zem a následném nastolení tisícileté dokonalé říše bez hříchu, tedy Božího království na zemi. Představitelé této tábořské minority také mj. tvrdili, že „přijde taková láska a bude mezi lidmi, že budou mít všechny věci společné, i ženy“, jak píše starý letopisec.

Táborská menšina, moderním jazykem nazývaná „**husitská ultralevice**“, se od zbytku utrakvistické většiny (husitská levice) odlišovala především svým pojetím **eucharistie**, tedy svátosti oltářní neboli přijímání. Jinak řečeno svým vztahem ke kalichu, nejposvátnějšímu symbolu husitství a jednomu ze čtyř bodů programu (**4 pražské artikuly**), který celé husitské hnutí zastřešoval. Útok na husitské pojetí eucharistie byl tedy současně útokem proti kalichu, symbolu sjednocujícímu všechny revoluční síly v husitských Čechách. Dalším rozdílem mezi touto menšinou a většinovým názorovým proudem byl poněkud jiný způsob vyhodnocení nenaplněných adventistických vizí. Když podle „zaručené“ předpovědi na počátku roku 1420 Ježíš Kristus na zem nepřišel, nastal problém, a to docela velký. Přesto se s ním tyto heretici vypořádali po svém a velice svérázným způsobem.

Na podzim roku 1420 začala vznikat tábořská církev, v jejímž čele se jako senior objevil **Mikuláš z Pelhřimova**. Tato volba předjímala jednu velice důležitou okolnost. Bylo evidentní, že se tábořská církev v nedaleké budoucnosti stane organizací stojící na pevných, i když specificky „táborských“ věroučných základech a její čelní představitelé nepřipustí příliš benevolentní výklad Božího zákona, tedy Bible. To byl jasný signál vyslaný všem věrozvěstům a vykladačům Kristova odkazu, kteří se na Táboře shromáždili, aby zde našli útulek a pochopení pro své verbálně prezentované věroučné postuláty. Tito volnomyšlenkáři, kteří se většinou rekrutovali z řad laických vykladačů Božího zákona nebo čerstvě vysvěcených kněží bez předchozí teologické praxe, využili jistého vakua mezi učením chiliasma a novozákonním textem. V zaplnění této mezery viděli koryfeje nové názorové proudy svoje nezastupitelné místo a nakonec i své poslání.

Prvním předmětem kontroverzí na Táboře se stala – jak již bylo uvedeno – svátost eucharistie. Když se na konci **roku 1414** po teologickém zdůvodnění **Jakoubkem ze Stříbra** začala v několika pražských kostelích vysluhovat **Večeře Páně pod obojí způsobou**, tj. nejen pod způsobou chleba, ale i pod způsobou vína pro laiky, nebylo ještě všem úplně jasné, co tento průlom do stávající praxe a církevní tradice v budoucnu přinese. V roce 1420 bylo přijímání podobojí vtěleno do jednoho ze čtyř článků husitského programu, který celé hnutí sjednotil a vytvořil tak základní předpoklad pro to, aby revoluce nezmizela v propadlišti dějin. Kalich se tak během necelých šesti let, stal nezpochybnitelným a nejposvátnějším symbolem husitství.

Prvním předmětem kontroverzí na Táboře se stala – jak již bylo uvedeno – svátost eucharistie. Kdž se na konci roku 1414 po teologickém zdůvodnění Jakoubkem ze Stříbra začala v několika pražských kostelích vysluhovat Večeře Páně pod obojí způsobou, tj. nejen pod způsobou chleba, ale i pod způsobou vína pro laiky, nebylo ještě všem úplně jasné, co tento průlom do stávající praxe a církevní tradice v budoucnu přinese. V roce 1420 bylo přijímání podobojí vtěleno do jednoho ze čtyř článků husitského programu, který celé hnutí sjednotil a vytvořil tak základní předpoklad pro to, aby revoluce nezmizela v propadlišti dějin. Kalich se tak během necelých šesti let, stal nezpochybnitelným a nejposvátnějším symbolem husitství.

Pojetí eucharistie nevelké tábořské skupiny čítající něco kolem tří, snad až čtyř set duší, v jejímž čele stanuli charismatičtí vůdci **Martin** (Martínek) **Húska**, řečený **Loquis** (tj. mluvka, resp. žvanil), **Petr alias Ráníš**, **Jan z Bydliny** aj., bylo však dovedeno v podstatě k pikartskému náhledu. Pikarti, kteří byli považováni za heretiky, byli stoupenci nábožensky opravného hnutí vzniklého ve francouzské Pikardii. V husitské době se označení „pikarti“ ujalo spíše jako hanlivé označení pro kacíře, heretiky či bludaře, později i jako nadávka pro nekatolíky.

Loquis sám sebe jistě považoval za člověka hluboce věřícího, avšak věřícího především ve svůj vlastní a neobvyklý výklad zákona Božího. Húska ve svých polemikách velice ostře vystupoval proti učení kněží z oficiální tábořské většiny, týkající se nejen o Božího těla, ale také o křtu a kázání kněží vůbec. Nejvíce kontroverzí se však objevilo právě kolem přijímání Božího těla.

Přestože toto krátké období halí mlha chybějících nebo torzovitých pramenů, lze s jistotou mírou pravděpodobnosti konstatovat, že se Loquis seznámil rovněž s učením bratří a sester **sektý Svobodného ducha**. Členové této sekty museli odejít z Prahy, jejich stopu pak zahlédneme ještě na Žatecku, aby se nám ze zřetele nakonec úplně vytratili patrně proto, že splnuli s jinými heretickými skupinami a zřejmě také proto, že proti nim samotným nebylo potřeba použít žádného násilí.

Húska a jeho soukmenovci chápání eucharistie rozvolnili natolik, že jí upírali její mystérium, svátostný význam i podstatu. Hlásali, že nejenom sluha Boží, ale i prostý věřící může či má dokonce právo posvěcovat jakýkoli pokrm (maso, vejce, kroupy, brách atd.) a jakýkoli nápoj (voda, medovina, pivo ap.), tedy **nejenom chléb a víno**, které byly ustanoveny Ježíšem na základě novozákonní smlouvy. Hostii, resp. chlebu ani vínu není třeba vzdávat zvláštní účta, a to jakýmkoli způsobem. Těmito představami se nejen význam kalicha a přirozená účta k němu staly takřka nicotnými a zároveň byla eliminována již tak dost křehká hranice mezi knězem a laikem.

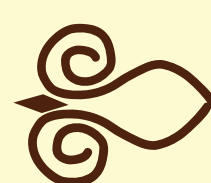
Loquis také rozvíjel nepřipustné spekulace o tom, že Ježíš Kristus má jen jedno tělo a i kdžby toto tělo bylo sebevětším, tak by neustálým přijímáním svátosti na mnoha oltářích a ještě více věřícími bylo už dávno snědeno. Tento názor, který nebyl originálním názorem Martínkovým, stál již na samé hranici ateizmu, čímž byly podkopávány teologické fundamenty křesťanského náboženství. Byl překročen příslovecný Rubikon směrem k znevažení jedné z nejdůležitějších svátostí, která dodnes spojuje křesťany napříč konfesemi. Byly položeny základy ke vzniku **endoherese**, kterou lze chápat jako herezi uvnitř tábořské „hereze“. Důsledkem toho bylo nepřijatelné štěpení tábořské pospolitosti.

Jak již bylo uvedeno, rok 1420 byl také rokem plným nadějí spočívajících v adventistických představách o Kristově příchodu následovaném dobou tisíciletého Božího království na zemi, v němž veškeré pozemské trampoty a utrpení skončí, a Kristovým věrným bude jen blaze na zemi. Kdž se Spasitel, jehož příchod mistr Jan z Jičína předpověděl na dny kolem poloviny února 1420, jaksi neznámo kde a proč omeškal a nepřišel, došlo k velkému zklamání, s nímž se Tábořští velice obtížně vyrovnávali. Nikoli však Húskova pikartská skupina, která se s touto deprimující skutečností vypořádala po svém. Loquis měl po ruce „průhledný“ argument, který však před svými soukmenovci svojí brilantní výmluvností obhájil. Ježíš dle Martina Húsky není přítomen v podobě, kterou by bylo možné vnímat smysly, ale mezi pravověrnými přebývá duchovně a každý den s nimi i potajmu povečeří. Je až s podivem, že Martina a jeho příznivce nevyvedlo z míry ani to, že nedošlo k Poslednímu soudu, při němž dle druhého z dvaasedmdesáti bludných článků vytýkaných tábořům „zahynou všichni hříšníci světa a protivníci zákona Božího ... musí zahynouti ohněm a mečem a sedmi posledními ranami“.

Húskovci se tedy vůbec netrápili tím, že se Spasitel nedostavil tělesně a nebylo nastoleno obnovené Kristovo království. Podle „upřesňujících“ výkladů se Kristus tělesně objeví až po zlikvidování starého zkaženého světa, aby mohl být vytvořen nový. Tomuto Božímu záměru musí vyjít v ústřety i Kristovi nejvěrnější vytvořením vlastní náboženské obce, která se tak stane zárodkem onoho obnoveného Kristova království. Lze však s velkou mírou pravděpodobnosti konstatovat, že z důvodu těchto nenaplněných předpovědí se někteří od této ultralevicové skupiny odklonili a přešli na stranu tábořské většiny.

Na počátku roku 1421 byla nucena pikartská skupina tábořskou komunitu opustit, aby ani jako menšina nemohla nadále volně šířit kacířskou náказu na Táboře. Přesto se za nimi brána pravé víry nezavřela na věky. Tábořská konfesní majorita chtěla ponechat vrátka pootevřená, aby se mohli navrátit do vyvoleného města ti vypuzení sektáři, kteří prohlédnou a opustí nepřijatelné bludy. Ještě před tím se však Martin Húska ocitl ve vězení. Ve vyhoštěné skupině, kde už Húska nebyl, došlo k různým sporům a jako vůdčí osobnost se začal prosazovat Petr Ráníš, jemuž byla také názorově blízká sekta bratří a sester Svobodného ducha. Protože tvrdé jádro Húskových přívrženců důsledně dodržovalo přísnou askezi ducha i těla, nelze jednoznačně určit, zda již někde v této době je možné hledat počátky **adamitského sektářství**. Patrně ano, ale spíše pouze jako disent.

Poté se z Tábora vyhoštěná skupina rozdělila do několika menších uskupení a Ránišova podskupina čítající několik desítek lidí byla nakonec Žižkou pochytána a v dubnu 1421 upálena ve vsi **Klokoty** nedaleko Tábora. Také Martin Húska po různých peripetiích skončil v srpnu 1421 svůj život v Roudnici nad Labem, kde byl upálen v sudu.

Některé zbytky původní tábořské skupiny, které se uchýlili kamsi na **řeku Dežárku**, se skutečně oddaly různým formám adamitské hereze. Jejich „liturgické“ praktiky ostentativně negující účtu k eucharistii šly ještě více za rámec Húskových představ o svátosti oltářní. Ta byla u adamitů nahrazena sexuální nevázaností a radost z přijímání Božího těla byla zaměněna za rozkoš při pohlavním aktu. K tomu Petr Chelčický, jeden z největších myslitelů pozdního středověku, poznamenává: „A položili sú v sobě v znamení chléb bělný, a když chtěie mluviti o smilství, tehdy jmenují chléb bělný a tak sobě rozomějí ... Již smilstva a tělesné ohavnosti nazývají blahoslavenstvím a světlem.“ František Palacký také nenalézá jakýkoli náznak shovívavosti pro „adamníky“, když o nich píše jako „o žalostném poblouznění, o nejhnusnější vředu v duchovním neduhu celé doby této“. „Adamník“ je starou češtinou vyjádřený latinizovaný pojem „adamita“.

S těmito pro zbytek husitské puritánské společnosti naprosto nepřijatelnými úlety šlo ruku v ruce mimomanželské soužití a provozování volné lásky jako výraz oné rajske blaženosti. Proto se mezi adamity pravděpodobně objevili i vyložení erotomani, kterým byla náboženská exaltace přecházející v sexuální vytržení naprosto cizí. Adamité se tedy dopouštěli smilstva, čímž se rozumí mimomanželský pohlavní styk, což je v křesťanství považováno za hřích, jehož zákaz jmenovitě deklaruje Desatero Božích přikázání. V dnešní promiskuitní době to může vzbuzovat úsměv, nikoli však v pozdně středověké společnosti, v níž bylo 100% věřících.

Protože adamité s velkou mírou pravděpodobnosti vůbec nepracovali, museli si nějak zajišťovat obživu. Opouštěli za tímto účelem úkrky v lesních tišinách a při tom se bohužel ve jménu svého sektářství a nejvyššího Adama dopouštěli i těžkých zločinů, jakými byly loupeže, žhářství a vraždy páchané údajně i na ženách a dětech, jak o tom píše letopisec ve veršovaném textu

„O naháčích“:

*„... Odtud vyjžděli se zbraní
a vraždili, až strašno pohleděti:
umírali lidé bezbranní,
i nemluvnátka v kolébkách a děti. ...“*

Adamitství na Tábořsku i jinde jistě nelze považovat za smyšlenku, ale přesto nebo právě proto z hlediska seriózní historiografie je třeba pohlížet na intenzitu a počet adamitských zločinů a údajných sexuálních orgií velice obezřetně a s jistou dávkou skepse. Také adamity ukrývající se v lesích povodí Dežárky čekal v říjnu roku 1421 tragický osud Ránišovy skupiny, v němž hlavní roli sebral opět slepý hejtmán Jan Žižka jako nesmiřitelný obránce pravé víry, usilující o sjednocení celé země na bázi husitského programu obsahujícího „čtyři spasitelné kusy“, jejichž základem byl kalich.

Také adamity, kteří představovali na této jeho cestě nejen velkou překážku nýbrž i hrozbu, potkal v říjnu 1421 tragický osud. Došlo k trestné výpravě proti adamitům, k níž vydal rozkaz sám Žižka. Výpravě zřejmě velel **hejtmán Bořek Klatovský** a jeho oddíl, který adamity zlikvidoval ohněm a mečem, měl kolem čtyř stovek mužů, tedy přibližně desetinásobnou přesilu nad naháči. Skupina sektářů se velice arputně bránila, když za své přesvědčení bojovala s touto přesilou, přičemž zabila jednoho z Žižkových vojáků. Má se za to, že tímto v boji padlým mužem byl právě Bořek Klatovský, i když Vavřinec z Březové i moderní historiografie mluví o bezejmenném panoši. Do pogromů proti adamitům se rovněž zapojili po větru se točící korouhvička Oldřich z Rožmberka, ozbrojenci Oldřicha mladšího z Hradce a pánů ze Stráže.

Žižkovo nekompromisní a konečné řešení ohněm a mečem bylo smutnou tečkou za působením heretických sekt, na něž husitská společnost pohlížela s rozpaky i s nezastíraným podivem, zatímco tehdejší katolíci tyto excesy vítali se škodolibým sarkasmem a jakousi zaslouženou satisfakcí.

A tak na podzim léta Páně 1421 končí jedna z krátkých kapitol rané fáze revoluce týkající se husitské ultralevice. V této době vzniklo více různých názorových, resp. ideologických frakcí a všechny nemohly, jak je z výše uvedeného naprosto zřejmé, mít zajištěno svoje místo na slunci. Ultralevicové křídlo tábořského konfesního spektra nepřežilo, protože neodolalo prudkému poryvu vichru revoluce, který tyto skupiny odvál do nenávratných končin. Setkáváme se tak s názorným příkladem toho, jak revoluce dokáže pozřít své vlastní děti a jak i tento atribut je potvrzením známého faktu, že husitskou revoluci lze bez nadsázky považovat za „revoluci před revolucemi“.

Autor textu:
Jiří Motýčka
www.husitstvi.cz

